

---

**ЗВІТ**  
**ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**  
**«Концептуальні та інституціональні засади**  
**єврорегіонального співробітництва України в умовах**  
**інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності»**  
**«Розроблення концептуальної моделі**  
**інституціоналізації процесів єврорегіонального**  
**співробітництва України»**  
(2011-2013 рр.)

Науковий керівник НДР  
директор НН Інституту  
євроінтеграційних досліджень УжНУ  
к.і.н., проф. І.В.Артёмов

Рукопис закінчено 25 грудня 2013 р.  
Результати НДР розглянуто науковою радою  
НН Інституту євроінтеграційних досліджень ДВНЗ  
«УжНУ», протокол № 6 від 04.12.2013 р.

**СПИСОК АВТОРІВ ЗВІТУ**

Керівник НДР

Директор  
ННІ євроінтеграційних досліджень  
к.і.н., професор І.В. Артёмов  
(реферат, вступ, висновки)

Виконавці НДР

Провідний спеціаліст  
ННІ євроінтеграційних досліджень  
(розділ I) А.І. Середа

Провідний спеціаліст  
ННІ євроінтеграційних досліджень  
(розділ II, додатки) А.І. Бродич

Провідний спеціаліст  
ННІ євроінтеграційних досліджень  
(розділ III) Н.О. Діус

---

## РЕФЕРАТ

**Об'єкт дослідження:** процес інтеграції України у світовий глобальний простір.

**Мета роботи:** здійснення теоретико-методологічного аналізу процесів єврорегіонального співробітництва України та розроблення концептуальної моделі їх інституціоналізації.

Визначено місце та роль єврорегіонального співробітництва в структурі інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності. Проаналізовано наукові дослідження щодо закономірностей розвитку інтеграційних процесів; узагальнено досвід зарубіжних країн щодо інституціонального забезпечення єврорегіонального співробітництва в умовах інтеграції. Визначено проблеми інституціонального забезпечення зазначеного співробітництва та шляхи їх вирішення. Обґрунтовано напрями єврорегіонального співробітництва України відповідно до основних пріоритетів її зовнішньої та внутрішньої політики. Розроблено концептуальну модель інституціоналізації процесів єврорегіонального співробітництва України. Узагальнено результати дослідження у колективній монографії. Апробовано під час проведення 8 міжнародних науково-практичних конференцій.

Використання отриманих результатів щодо закономірностей розвитку інтеграційних процесів, їх теоретико-методологічного підґрунтя в контексті сучасних геополітичних концепцій і глобалізації дозволить вдосконалити вироблення форм і методів державної політики у сфері міжнародних відносин та підвищити ефективність включення України у процеси регіоналізації міжнародного співробітництва.

**Результати дослідження можуть бути використані:**

- у процесах вироблення державної політики у сфері європейської інтеграції;

- 
- у практичній діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування щодо підвищення ефективності функціонування єврорегіонів, території пріоритетного розвитку, вільних економічних зон, спільних індустріальних парків на кордоні з Євросоюзом, туристично-рекреаційних кластерів та ін.; представниками наукових установ і навчальних закладів, громадських організацій, засобів масової інформації;
  - у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації державних службовців усіх рівнів та посадових осіб органів місцевого самоврядування;
  - у підготовці спеціалізованих навчальних курсів для аспірантів та докторантів відповідної спеціальності;
  - при розробленні і впровадженні нових лекційних курсів у навчальному процесі ВНЗ.

*Узагальненням результатів НДР стала науково-методична продукція:*

*3 монографії, 3 навчальні посібники, з них 2 з грифом МОН України, 13 наукових статей у фахових виданнях з Переліку ВАК України, 26 публікацій у матеріалах конференцій, 6 збірників наукових праць за матеріалами науково-комунікативних заходів з досліджуваної проблематики, у т.ч. за міжнародною участю.*

**ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ІНТЕГРУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР.**

---

## ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1 Визначення місця та ролі єврорегіонального співробітництва у структурі інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності

1.1 Дослідження теоретико-методологічного підґрунтя інтеграційних процесів у контексті сучасних філософських і геополітичних концепцій

1.2 Визначення тенденцій інтеграційних процесів у формуванні загальноєвропейського освітнього простору

Розділ 2 Визначення проблем інституціонального забезпечення єврорегіонального співробітництва України та шляхів їх вирішення

2.1 Дослідження проблем єврорегіонального співробітництва України та його інтеграційного потенціалу, механізмів забезпечення національної безпеки України в цих процесах

2.2 Обґрунтування методології розв'язання проблем єврорегіонального співробітництва України в умовах глобалізації

2.3 Визначення проблем єврорегіональної співпраці у сфері транскордонного співробітництва України

Розділ 3 Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України

3.1 Дослідження організаційно-правових аспектів єврорегіонального співробітництва

3.2 Визначення місця і ролі регулятивного інституціонального капіталу в єврорегіональному співробітництві

3.3 Моніторинг правових інструментів підвищення ефективності єврорегіональної співпраці

Висновки

Перелік посилань

---

## ВСТУП

Фундаментальною складовою зовнішньої політики України залишається стратегія європейської інтеграції. Курс на набуття повноправного членства в ЄС є пріоритетним як для внутрішнього розвитку України, так і в її зовнішніх відносинах, незважаючи на відтермінування процедури підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

Інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий та гуманітарний простір є орієнтиром для проведення системних реформ з метою модернізації країни поряд із взаємовигідною співпрацею України з Російською Федерацією та країнами СНД.

Тому важливість вивчення стану єврорегіонального співробітництва зумовлена комплексом обставин, пов'язаних з сучасним процесом європейської інтеграції. Існує також необхідність враховувати і використовувати досвід розвитку регіональної політики як у процесі формування та розширення зони впливу ЄС, так і в умовах глобалізації.

Науково-експертний аналіз практики єврорегіонального співробітництва України та його інтеграційного потенціалу – необхідна і важлива складова системних досліджень зазначеної проблематики.

Актуальність концептуально нового осмислення проблем єврорегіонального співробітництва України в сучасних умовах активної глобалізації постійно зростає. В Україні вже існує низка досліджень, присвячених проблемам глобалізації, її вимірам та наслідкам, можливим шляхам подальшого розвитку глобалізаційного процесу загальнопланетарного масштабу як такого, що має об'єктивну природу.

Разом з тим не вистачає комплексних досліджень щодо проблем трансформації ролі й функцій держави в світо-

---

вих інтеграційних процесах. Як правило, особлива увага дослідниками приділяється питанням посилення або послаблення певних аспектів діяльності держави в умовах інтеграції та глобалізації. Однак зазначена проблема є складною і неоднозначною, а сам процес – нелінійним і різноспрямованим. З одного боку, держава втрачає деякі важелі контролю й позиції під впливом процесу глобалізації. З іншого боку – можна констатувати, що держава здобуває нові можливості регулювати проблеми, на які раніше не поширювалася її компетенція, використовуючи практичний досвід країн Вишеградської четвірки.

Актуальність дослідження концептуальних та інституціональних засад єврорегіонального співробітництва України обумовлена принциповою важливістю зазначених проблем в якісно нових умовах поглиблення європейських інтеграційних процесів, останніх розширень Європейського Союзу, наближенням його зовнішніх східних кордонів безпосередньо до України та особливостей, що виникають для України в умовах глобальної світової економічної кризи.

Розробленість зазначеної проблематики на сьогодні не відповідає викликам сучасних інтеграційних та глобалізаційних процесів. Окремі аспекти комплексного підходу до цієї проблеми спостерігаються в нечисленних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Однак комплексного дослідження концептуальних та інституціональних засад єврорегіонального співробітництва України, яке б систематизувало науковий доробок з цієї проблематики, поки що не існує. У ході реалізації науково-дослідної роботи її виконавці намагалися заповнити цю прогалину, спираючись на сприятливі умови єврорегіональної співпраці Закарпаття, яке межує з чотирма країнами Євросоюзу – Польщею, Румунією, Угорщиною, Словаччиною.

Вирішення проблем та фундаментальних задач, заявлених у запиті, реалізовувалась у рамках виконання трьох етапів НДР, а саме:

---

1-й етап: «Визначення місця та ролі єврорегіонального співробітництва в структурі інтеграційних та глобалізаційних процесів сучасності» (2011 рік).

2-й етап: «Визначення проблем інституціонального забезпечення єврорегіонального співробітництва України та шляхів їх вирішення» (2012 рік).

3-й етап: «Розроблення концептуальної моделі інституціоналізації процесів єврорегіонального співробітництва України» (2013 рік).

**Узагальненням результатів НДР стала науково-методична продукція:**

**3 монографії, 3 навчальні посібники, з них 2 з грифом МОН України, 13 наукових статей у фахових виданнях з Переліку ВАК України, 26 публікацій у матеріалах конференцій, 6 збірників наукових праць за матеріалами науково-комунікативних заходів з досліджуваної проблематики, у т.ч. за міжнародною участю.**

Науково-дослідна робота «Концептуальні та інституціональні засади єврорегіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності» виконувалась на базі Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень, який під час реалізації перших двох її етапів був структурним підрозділом Закарпатського державного університету, реорганізованого відповідно до наказу МОНмолодьспорту України № 155 від 14.02.2013 р. шляхом приєднання до Ужгородського національного університету. Саме цей факт пояснює численні посилання у звіті на наукові видання Закарпатського державного університету, підготовлені і випущені у рамках виконання НДР.

---

## РОЗДІЛ 1

### ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СТРУКТУРІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

#### *1.1 Дослідження теоретико-методологічного підґрунтя інтеграційних процесів у контексті сучасних філософських і геополітичних концепцій*

У ході виконання першого етапу науково-дослідної роботи було вирішено одне з головних її завдань, а саме: досліджено соціально-філософські проблеми інтеграції, проведено аналіз стратегій цього процесу та його тенденцій у сучасному світовому просторі.

Наукові результати, одержані у ході першого етапу, оформлені у колективній монографії «Філософія інтеграції»[1], яка є своєрідним узагальненням результатів цього етапу дослідження (додаток А). У ній з філософської точки зору здійснено аналіз наукових досліджень щодо закономірностей розвитку інтеграційних процесів, їх теоретико-методологічного підґрунтя в контексті сучасних філософських та геополітичних концепцій. Визначено місце та роль єврорегіонального співробітництва України в структурі інтеграційних процесів, його інституціональне забезпечення, обґрунтовано напрями цього співробітництва відповідно до основних пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Провідною думкою зазначеної монографії є те, що геополітична стратегія інтеграції України засновується на багатовекторності і націленості країни на входження в усі європейські та глобальні наднаціональні інститути. Україна стала членом ОБСЄ і МВФ, увійшла в ПАРЄ, до складу РБ ООН. Вона є клієнтом Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Європейського банку реконструкції та розвитку, за її дипломатичної ініціативи було утворено Чорноморське економічне співтовариство. Україна реалізує



---

власну політику з Російською Федерацією, дотримується позиції неприєднання до військово-політичних союзів. Разом з тим існує думка, що Україна не має чітко визначених національних інтересів і пріоритетів, не конкретизувала загрози національної безпеки і не сформулювала ясну і зрозумілу громадянам геополітичну стратегію.

У монографічному дослідженні аналізується чимало робіт, автори яких розглядають зовнішню політику як по західному, так і по східному вектору інтеграції України. Окремі з них вважають, що Україна навряд чи здатна на серйозні самостійні кроки у зовнішній політиці, тому що відсутня національна стратегія енергетичної безпеки. Військова доктрина нейтралітету і позаблоковості видається сумнівною з юридичної точки зору через спільне використання Україною і РФ військової бази в Севастополі та охорону повітряних кордонів з використанням супутникових радіолокаційних центрів у Хмельницькій області і в Криму.

Вважається, що в політичному оточенні світових центрів – США, ЄС, РФ – в Україні дуже мало шансів на цілеспрямовану власну стратегію і зовнішньоекономічну політику, а основними сценаріями геополітичного розвитку України є:

➤ включення в процес глобалізації у співробітництві з Росією і через Росію, тобто створення східнослов'янського союзу, притік російського капіталу в Україну, його домінантна позиція в ключових секторах, що дійсно відбувається після Вільнюського саміту Східного партнерства 28-29 листопада 2013 року;

➤ коливання між Сходом і Заходом, не інтегруючись повністю ні в той, ні в інший, залишаючись на маржинесі політичної і економічної структуризації світу і глобалізації в сучасній та майбутній формі;

➤ інтеграція в ЄС паралельно зі зближенням Росії з Євросоюзом і більш симетричним (рівноправним) співробітництвом з нею в економічній сфері. У монографії аналізуються шанси і загрози цих варіантів.

---

**Зокрема – коливання між Сходом і Заходом, на думку окремих дослідників, не на користь Україні та Росії. Для України – це ізоляція від здорових світових інтеграційних процесів. Її тягнули б то сюди, то туди, що мало б для неї руйнівний ефект. Вона стала б іграшкою для Сходу і Заходу.**

Ще один сценарій – інтеграція України до ЄС – є єдино корисним для України і Росії. Для України найбільш бажане майбутнє – це справжнє поєднання суверенності, політичної свободи, економічної ефективності та соціальної справедливості, тобто приблизно шведська модель. Це вимагало б злиття партій у п'ять чи сім, децентралізацію влади, закінчення економічних реформ, впровадження інструментів прямої демократії. Це дало б людям можливість на рівні районів чи областей спонтанно вирішувати питання, життєво важливі саме для них, а не для цілої країни.

Цей сценарій бере до уваги як само собою зрозуміле збереження повних громадських прав усіх меншин, їхніх культур і мов, але це означає також повне “право громадянства” української мови, культури. Порівняння успіхів, досягнень України, українців за світовими стандартами, а не тільки щодо Росії – реалізація такого сценарію можлива лише через інтеграцію в ЄС.

**Глобалізація дає шанси для України та Росії перетворитися на кращі суспільства, але тільки за умови, що дві сусідні держави, у яких насправді багато спільного, йшли б у майбутнє паралельно впевненим кроком, де в чому гармонізовано.**

Автори монографії привертають увагу до необхідності вирішення складних внутрішніх проблем соціально-економічного розвитку, адже перед Україною стоїть нелегке завдання забезпечення власної безпеки в умовах зростаючих новітніх викликів і загроз, які мають транскордонний асиметричний характер. Для України як позаблокової держави, суттєво ослабленої фінансово-економічною кризою, вирішити таке завдання самостійно буде вкрай складно. З

---

огляду на це, дедалі більшої актуальності набуває питання отримання для країни додаткових зовнішніх гарантій безпеки.

Науковці доходять висновку, що найбільшої шкоди реалізації національних інтересів у галузі зовнішньої політики Україні завдали деякі помилки концептуального плану. Гра на суперечностях між глобальними гравцями, між Заходом та Росією не принесла очікуваних результатів, тому що базувалася на застарілій логіці біполярного протистояння часів “холодної війни”. Так само неефективними виявилися й спроби демонстративного ігнорування Україною позиції Росії, які призвели до небезпечного загострення українсько-російських відносин й до провалів у зовнішній політиці на “західному” напрямі.

У ході реалізації НДР важливе місце відводилось вивченню й узагальненню досвіду зарубіжних країн щодо єврорегіонального співробітництва в умовах інтеграції та його інституціонального забезпеченню. Особлива увага приділялась вивченню досвіду країн Вишеградської четвірки.

Надзвичайно актуальним стає нині завдання розробки нових організаційно-економічних механізмів активізації єврорегіонального співробітництва та утвердження їх як організаційно-економічної і координаційної платформи транскордонної співпраці, як це відбувається на кордонах країн-членів ЄС.

Відповідно зростає потреба в науково-методичному забезпеченні процесів активізації транскордонного співробітництва як важливого механізму реалізації завдань єврорегіональної співпраці. Вагомий внесок у дослідження транскордонного співробітництва зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: П.Беленький, З.Бройде, Б.Буркинський, В.Будкін, О.Вишняков, З.Герасимчук, М.Долішній, Є.Кіш, О.Передрій, С.Устич, С.Мітряєва, М.Лендъєл, П.Луцишин, Ю.Макогон, М.Мальський, В.Мікловда, Н.Мікула, А.Мокій та багато інших.

---

Проте нині існує потреба наукового обґрунтування підходів та розроблення методичних рекомендацій щодо нових організаційно-економічних механізмів активізації євро-регіонального співробітництва, з урахуванням динамічних змін, що відбуваються в глобальних процесах сучасності, зокрема використання диверсифікації транскордонного співробітництва (поширення діяльності на нові сфери) з метою підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій.

У ході реалізації НДР вивчено й узагальнено досвід зарубіжних країн у сфері єврорегіонального співробітництва, зокрема підходи зарубіжних вчених до осмислення зазначених проблем.

У випущеному за результатами НДР навчальному посібнику «Єврорегіональне співробітництво України: проблеми і перспективи» (додаток Б) зокрема наводяться дані про те, що в Європі на сьогодні існують чотири основні концептуально-теоретичні підходи до розвитку єврорегіонального співробітництва та міжнародної регіональної інтеграції [2].

*Перший* – інтеграція як процес усунення перешкод, які заважають інтеграції ринків товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Його методологічна основа – неоліберальна теорія (деякими дослідниками визначається як ринковий підхід).

*Другий* – міжрегіональна, як і загальноєвропейська інтеграція, розглядається як поступова передача повноважень національними владами наднаціональним структурам. Це – спроба синтезу неокейнсіанської та інституціональної теорій (також визначається як інституційний підхід).

*Третій* – так званий «сітьовий» чи «мережевий» підхід розглядає соціально-економічний простір як систему транснаціональних макрорегіонів, що перетинаються.

*Четвертий* – це сценарій просторового розвитку Європи на найближчі

---

50 років, який отримав назву концепції «червоного восьминога». Він передбачає, що до 2026 року в Європі і надалі найбільш розвинутою територією буде центральне ядро, яке ще називається «синій банан». Але невдовзі від нього протягнуться своєрідні «коридори розвитку» («щупальці»), які досягатимуть всіх віддалених кутків Європи. Вздовж них формуватимуться могутні транскордонні агломерації («червоний банан»).

Важливими для розуміння філософських основ інтеграції до ЄС є окремі висновки конструктивного характеру. За останній рік зміни у зовнішньополітичному курсі дозволили зупинити негативні тенденції, зняти небажане напруження у відносинах з РФ і водночас продовжити курс на європейську інтеграцію. Триває процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, Україна просунулася на шляху до лібералізації візового режиму з ЄС, отримавши Національний План дій, спостерігається прогрес у копітких переговорах щодо ЗВТ.

Водночас з'явилися нові негативні моменти, пов'язані із зниженням міжнародних рейтингів України щодо дотримання демократичних прав і свобод, що створює нові перешкоди на шляху до інтеграції з ЄС та не сприяє взаємній довірі. Проблема визначення місця України в новітній системі європейської безпеки, згідно з проголошеним нашою країною позаблоковим статусом та відповідно до сучасних умов і тенденцій міжнародного розвитку, потребує ефективного й швидкого вирішення, – у цьому одноставні висновки проекту.

### *1.2 Визначення тенденцій інтеграційних процесів у формуванні загальноєвропейського освітнього простору*

У ході виконання 1-го і 2-го етапів НДР було здійснено часткове коригування завдань, що полягало в перенесенні акценту на дослідження тенденцій інтеграційних процесів у формуванні загальноєвропейського освітнього простору. Результатом цього стало не відбите у технічному завданні позапланове видання колективної монографії «Інтеграція

---

в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи», підготовленої авторським колективом спільно з науковцями сусідніх країн – членів Євросоюзу (додаток В). Логічним завершенням цього часткового відхилення від запланованого процесу стало також не відбите у технічному завданні відповідне збільшення переліку й обсягу науково-методичної продукції. Зокрема, додатково до ТЗ було розроблено і видано навчальний посібник з грифом МОН України «Концептуальні і правові основи формування європейського освітнього простору» (додаток Г).

Вироблені в ході науково-дослідної роботи аналітичні оцінки стану формування єдиного європейського освітнього і наукового простору містяться у колективній монографії «Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи», підготовленої науковцями Закарпатського державного університету та інших вищих навчальних закладів України а також сусідніх країн-членів Євросоюзу – Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі [3].

Докорінні зміни в системі освіти визначаються стратегією випереджувального інноваційного розвитку і відбуваються у контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні загальнолюдські цінності. Сьогодні в Україні в цьому напрямі здійснюються практичні заходи. Організовано широке впровадження в освітню галузь принципів Болонського процесу.

Сучасне суспільство, яке пристосовується до проблем глобалізації, потребує чітких відповідей на чимало запитань і повною мірою розраховує на інноваційні наукові розробки. Вони в свою чергу залежать від активного запровадження у навчально-виховний процес вищої школи науково-технічних досягнень, новітніх технологій навчання, заснованих на нових методологічних засадах інтеграційного характеру.

У таких умовах важливим інструментом формування позитивного ставлення до європейської інтеграції, європейських інституцій та загальноєвропейської політи-

---

ки, позиціонування євроінтеграційного процесу та його підтримки можуть і повинні стати комунікації з нашими сусідами, які вже зробили крок у напрямі євроінтеграції.

У монографії детально висвітлюється досвід Закарпатського державного університету (ЗакДУ), накопичений у процесі реалізації завдань інтегрування в європейський освітній простір. У ВНЗ розроблена і впроваджується концептуальна модель інноваційного розвитку університету та концепція науково-дослідної та виховної роботи з студентами з урахуванням географічного положення та етнонаціонального фактора Закарпатського регіону.

Саме для глибокого осмислення пріоритетів, принципів та напрямів реформування вітчизняної вищої освіти, окреслення шляхів її інтеграції в європейський і світовий освітній простір, вироблення відповідних рекомендацій Закарпатський державний університет спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту запровадив з 1999 року щорічні міжнародні науково-практичні конференції. Постійними їх учасниками є представники провідних вузів України і сусідніх з нею країн-членів ЄС.

За останні 15 років Закарпатський державний університет разом з МОН України, Ужгородським національним університетом, Закарпатською ОДА та зарубіжними вузами-партнерами Словаччини, Угорщини, Чехії, Румунії провели 27 міжнародних науково-практичних конференцій, на яких розглядалися найбільш актуальні проблеми та виробляються практичні рекомендації по впровадженню найбільш дієвих форм навчання згідно з вимогами Болонського процесу. Конференції проходять за кордоном – у Чехії, Словаччині та Угорщині двічі на рік. Наукові дискусії працівників вищої школи України, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Російської Федерації, Чехії дають змогу ознайомитися з набутим досвідом інтеграційних процесів у кожній із зазначених країн, а також виявити і проаналізувати недоліки, що стримують входження України в європейський освітній простір.

---

У пропонованій монографії зроблено спробу об'єднати наукові розвідки вчених – учасників зазначених конференцій – з проблематики приєднання вітчизняної освіти і науки до європейського освітнього простору в контексті Болонського процесу. Видання містить аналітичні оцінки стану формування єдиного європейського освітнього і наукового простору, окреслює шляхи модернізації національної вищої школи, виокремлює гальмівні чинники цього процесу. Цілком закономірно до книги увійшли матеріали, що висвітлюють науково-практичний внесок Закарпатського державного університету у забезпечення процесу інтеграції національної освіти в європейський і світовий освітній простір.

Зазначені матеріали засвідчують, що інтеграція в європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових механізмів, серед яких: творче осмислення досвіду сусідніх з Україною держав-членів ЄС; адаптування законодавства України до вимог Болонського процесу; спільна підготовка фахівців у європейських вузах та обмін випускниками; вирішення проблем юридичного визнання дипломів українських вузів у країнах ЄС; створення умов для закріплення фахівців, що закінчують навчання; недопущення «відтоку мізків» з нашої держави; підготовка фахівців, спроможних захистити інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції, враховуючи членство в СОТ та інші виклики.

З-поміж інших видань, присвячених інтегруванню української освіти в європейський освітній простір, названу монографію вигідно вирізняє те, що окремих розділ у ній присвячено стану реалізації Болонського процесу у вищих навчальних закладах Словаччини, Угорщини, Польщі та Румунії. Серед авторів цього розділу авторитетні зарубіжні вчені: Вархолова Татіана – доктор економічних наук, професор Кошицького виробничо-господарського факультету Братиславського економічного університету (Словацька Республіка); Детріх Мечислав – кандидат наук, президент Європейського центру розвитку і впровадження інноваційних технологій (Республіка Польща); Чечі Дьордь – доктор юридичних наук, професор кафедри правознавства



---

Університету м. Дебрецен (Угорщина); Чіпеа Флоаре – доктор філософських наук, професор університету м.Орадя (Румунія) та ін.

Монографія «Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи» була презентована на республіканській виставці «Освіта та кар'єра – 2011» і одержала схвальні відгуки її учасників і гостей, в тому числі міністра освіти і науки, молоді та спорту України Д.В. Табачника та в числі інших видань була нагороджена золотою медаллю у номінації «Видання підручників та навчальних посібників нового покоління для профільних вищих навчальних закладів».

У описаних нижче виданнях, що вийшли в рамках виконання НДР, здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень щодо закономірностей розвитку інтеграційних процесів, зокрема в галузі формування європейського освітнього простору, та узагальнено сучасний науковий доробок з проблеми.

Наукові результати, одержані в ході виконання цієї задачі, апробовані під час проведення міжнародної наукової конференції «Підвищення якості освіти в університетах», що відбулася 2011 року в м. Ужгороді (Україна) та м. Кошице (Словацька Республіка).

За матеріалами конференції випущено заявлений у плані науково-дослідної роботи спеціальний збірник наукових праць «Геополітика України: історія та сучасність» [4].

У редакційній колегії цього міжнародного видання представлені такі відомі організатори вищої освіти Словаччини, як доктори наук, професори Братиславського економічного університету (Словацька Республіка) – Ткач Міхал, Маєрнік Мілан, Вархолова Татіана, Лісковська Ванда.

У зазначеному збірнику наукових праць вміщено 32 статті словацьких і українських вчених з проблематики підвищення якості освіти в університетах, формування

---

єдиного європейського освітнього простору. Серед авторів збірника – виконавці науково-дослідної роботи І.В. Артьомов та Білак Д.Й., статті яких були заявлені в плані НДР.

Один з напрямів дослідження на другому етапі передбачав розроблення навчально-методичного забезпечення з проблематики, що розглядається, для студентів факультету міжнародних відносин.

Результатом реалізації цього напрямку стала підготовка і видання навчального посібника «Концептуальні і правові основи формування європейського освітнього простору» [5].

У посібнику, якому надано гриф МОНмолодьспорту України «Рекомендовано для студентів вищих навчальних закладів», досліджено актуальні аспекти інституціонального і нормативно-правового забезпечення єврорегіонального співробітництва у сфері вищої освіти через аналіз стану інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський освітній простір.

Навчальний посібник узагальнює та аналізує концептуальні нормативно-правові документи із зазначеної проблематики, логічно систематизує інституціонально-правові документи нормативної бази України, на основі якої відбувається процес інтегрування вищої школи України в європейський освітній простір.

Автори прагнули відібрати і подати нормативні документи, виходячи з логіки розвитку європейського простору вищої освіти в контексті інтеграції в нього вищої освіти України. Адже ця складова процесу поки що залишається недостатньо структурованою, узагальненою і висвітленою в навчальній літературі. Навчальний посібник є спробою заповнити цю прогалину.

Логіка викладення матеріалу у навчальному посібнику відповідає послідовності інтеграційних процесів у просторі вищої освіти Європи та етапів впровадження у вищу освіту України принципів Болонського процесу.

---

Зацікавленість українського освітнього співтовариства проблемами, пов'язаними із входженням до єдиного європейського освітнього простору, зрозуміла і цілком умотивована в умовах світової глобалізації. Адже самоізоляція, відстороненість від процесів, що розвиваються в освітньому просторі Європи, веде до негативних наслідків. Тому надзвичайно актуальним є завдання інтеграції вищої освіти України в єдиний освітній простір, що дозволить реалізувати широкі можливості для взаємного збагачення історично по-різному сформованих освітніх систем.

Ідеться не про копіювання європейського зразка освіти, а про розвиток кращого національного досвіду організації роботи вищої школи із запозиченням добре зарекомендованих у більшості країн Європи нових форм і методів функціонування вищої школи у процесі формування єдиного освітнього простору.

Інтеграція в європейський простір вищої освіти як складова геополітики України передбачає наукове співробітництво із зарубіжними організаціями, що здійснюється через установаження та розширення контактів у галузі науки.

В аналізованих виданнях детально представлені результати єврорегіонального співробітництва, сферою застосування, яких є:

- підвищення рівня і якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України, здатних професійно вирішувати проблеми, які стоять перед державою, та спроможних захищати її інтереси в умовах членства в СОТ;
- розроблення нових освітніх стандартів інтегрування вищої школи України до європейського світового простору;
- забезпечення інформаційних потреб державних органів, що безпосередньо беруть участь у реалізації програм інтегрування вищої школи України в європейський та світовий освітній простір;
- поповнення інформаційної бази МОН України з проблематики практичного впровадження інтеграційних технологій вищої школи.

---

## РОЗДІЛ 2

### ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХІВ ЇХ ВИРІШЕННЯ

#### *2.1 Дослідження проблем єврорегіонального співробітництва України та його інтеграційного потенціалу, механізмів забезпечення національної безпеки України в цих процесах*

У ході виконання другого етапу науково-дослідної роботи було вирішено одне з головних її завдань, а саме: досліджено проблеми єврорегіонального співробітництва України та його інтеграційного потенціалу, визначено та обґрунтовано практичні засади його формування, функціонування і розвитку. Розглянуто механізми забезпечення національної безпеки України в процесах єврорегіонального співробітництва.

Наукові результати у зазначеному напрямі дослідження оформлені у збірнику наукових праць: «Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал» [6].

Основу збірника склали статті і повідомлення учасників круглого столу експертів, засідання якого відбулося в рамках виконання названого етапу науково-дослідної роботи. Описуваний етап НДР розпочався з науково-експертного аналізу практики єврорегіонального співробітництва та його інтеграційного потенціалу. Особливо актуальним є такий аналіз для України, дві третини регіонів якої межують з державами ЄС, Росією, Білоруссю та Молдовою.

Якщо коротко підсумувати основні ідеї наукових статей названого збірника, то вони зводяться до наступного.

Для України, яка інтегрується в європейські процеси, впровадження механізмів єврорегіонального співробітництва є одним із найважливіших пріоритетів.

---

На часі, з одного боку, постає завдання подальшого вичення змісту, форм та принципів єврорегіонального співробітництва, з іншого – практичного створення на державному та регіональному рівнях дійових механізмів щодо матеріалізації наукових напрацювань, вдосконалення законодавства, формування ефективних організаційно-управлінських структур, залучення сучасних фінансово-економічних чинників.

Єврорегіональне співробітництво розглядається учасниками круглого столу в динаміці, з урахуванням як головних, так і другорядних ознак та постійних і змінних функцій. Для повного означення окремими з них пропонується поняття «єврорегіональне співробітництво» доповнювати словом «транскордонне» і вживати термін – «транскордонне єврорегіональне співробітництво». Визначення «транскордонне» підкреслює рух через кордони в межах європейського континенту.

Важливим питанням є також розмежування понять «співробітництво», яке визначає конкретні напрями та шляхи розв'язання поточних питань та тактичних завдань, і поняття «взаємовідносини» як усього комплексу взаємодій, які відбуваються на державному, регіональному, галузевому, груповому, корпоративному, особистісному рівнях щодо вирішення політичних, економічних, громадських, професійних та інших проблем.

На практиці після формалізації відносин та визначення простору взаємодії суб'єкти спільними рішеннями формують предмет співпраці, який уточнюється в процесі діяльності. Далі визначаються механізми впровадження практичних дій щодо досягнення визначеної мети, серед яких найважливішими є організаційно-управлінські та фінансово-економічні.

На думку експертів, єврорегіональне співробітництво виступає фактором соціально-економічного розвитку прикордонних територій, раціонального розміщення продуктивних сил та об'єктів інфраструктури, підвищення

---

продуктивності праці та якості матеріального продукту і послуг [7].

Крім географічних, геополітичних чинників, наявності відповідної інфраструктури та виробничих передумов, на розвиток єврорегіонального співробітництва України впливають чинники організаційного та правового характеру, зокрема загальнодержавна політика, узгодженість дій з конкретних питань на державному, регіональному і місцевому рівнях, імплементація регіональної політики ЄС у національне законодавство, наявність чітких критеріїв оцінки співпраці та відповідної системи інституцій і структур для регулювання єврорегіональних процесів.

Найбільш ефективною формою єврорегіонального співробітництва стали єврорегіони. Практика свідчить, що в єврорегіонах зростають капіталовкладення, поліпшуються умови підприємництва, зовнішньої торгівлі, валютних операцій, швидше вирішуються візові й митні питання, посилюється самостійність регіонів. В Україні єврорегіони почали діяти відносно недавно, вони проходять шлях організаційного становлення та випробування діяльності на конкретних проектах. Поки що розвиток єврорегіонів стримує слабка економічна база, недостатня інвестиційна привабливість, відсутність гнучких ринкових структур – акціонерних товариств, спільних підприємств, режиму найбільшого економічного сприяння з боку регіональних та місцевих влад.

Безперечним є факт, що діяльність єврорегіонів України попередньо не була підготовлена до процесу розширення ЄС і безпосереднього наближення кордонів Євросоюзу до України. Єврорегіони України не змогли адаптуватися до нових умов роботи з огляду на вступ країн Вишеградського об'єднання до ЄС. Більше того, вийти за рамки в основному декларативно-політичного співробітництва в межах існуючих єврорегіонів не вдалося. Тому система єврорегіональної співпраці, як і транскордонного співробітництва України в цілому, потребує системної якісної трансформації.

---

У результаті обговорення проблематики, пов'язаної з НДР, учасники круглого столу дійшли певних висновків, зокрема:

З метою активізації процесу єврорегіонального співробітництва необхідно вжити такі заходи: спрощувати транскордонний режим руху товарів та послуг, які вироблені та споживаються в межах прикордонних зон; забезпечити більш ліберальний режим пересування громадян, що спростить гуманітарні та трудові контакти; впроваджувати пільгову систему щодо окремих видів міжнародної економічної діяльності; спрощувати регулюючі, документарні процедури для юридичних та фізичних осіб, які здійснюють прикордонні контакти та операції; розробити механізми спільного використання природних ресурсів, а також охорони навколишнього середовища; сприяти поширенню відповідної ділової інформації; забезпечити фінансування та стимулювання розвитку транспортної інфраструктури; формувати спрощені механізми надання суб'єктам підприємницької діяльності банківських кредитів, послуг страхування.

Важливо також активізувати роботу, спрямовану на розвиток співробітництва між суб'єктами господарювання регіонів у рамках науково-технічної та виробничої кооперації; залучати до співробітництва торгово-промислої палати областей; спільно з відповідними суб'єктами господарювання вжити заходів щодо розширення мережі представництв, дилерських служб тощо.

На часі проблема формування організаційно-правових та інституційних ефективних механізмів транскордонного, а також міжтериторіального співробітництва через реформування органів місцевого самоврядування та перерозподіл повноважень між центральними владними структурами на користь територіальних общин або місцевих влад. Разом з тим такий сценарій розвитку в умовах наявності неадекватних суспільних процесів у формуванні суверенної і незалежної України може послабити її перед геополітичними та економічними викликами.

---

Очевидним є також такий прогноз експертів. Розвивається природний еволюційний процес державотворення України і, відповідно, відбувається формування статусу України у сучасній системі європейських міждержавних відносин з відповідними структурними та інституційними реформами і перетвореннями у політичній, економічній, правовій та соціальній сфері, які спрямовані на досягнення Україною Копенгагенських критеріїв.

У цьому зв'язку ієрархічний рівень інтеграційної складової взаємовідносин України і Європейського Союзу є визначальною системною умовою створення реального інституціонального і організаційно-правового забезпечення єврорегіонального співробітництва України [8].

Особливої уваги заслуговує новизна і певна парадоксальність тези, висловленої одним з учасників круглого столу, які зводяться до того, що під виглядом підтримки євроінтеграційного курсу України і нагальних потреб транскордонного співробітництва, начебто притаманних об'єднаній Європі, здійснюється легальний і тіньовий тиск сусідніх держав для просування власних інтересів у прикордонних регіонах, зокрема в Закарпатті [9].

Найголовнішими причинами парадоксальності та надмірної гостроти зауважених проблем є:

- пасивна поведінка органів влади щодо зовнішньополітичних реалій розвитку прикордонних регіонів, їхня заколисаність протокольною, чисто позірною підтримкою свого євроінтеграційного курсу з боку західних сусідів;
- легальний (лобістський) та розгалужений корупційний тиск сусідніх держав на центральне і регіональне керівництво України (агентів впливу) з метою просування власних інтересів і нав'язування певного внутрішньополітичного сценарію, при цьому державні службовці та працівники регіональних правоохоронних структур нерідко виявляються сторонніми спо-



---

стерігачами чи співучасниками незаконних діянь чужої країни, а наявні факти (їх безліч фігурує навіть у медіа) найчастіше просто не розслідуються;

- подвійні стандарти міждержавних і міжнародних утворень (приміром, ЄС), впливових країн, які вболівають за світовий правопорядок, але через економічний зиск лише констатують відсутність прозорості у вузлових питаннях, тому й у трафіку нелегальних мігрантів через Закарпаття задіяні чимало держав Африки, Азії та Європи, а розташування мігрантських таборів під нібито міжнародним контролем є свого роду обопільно вигідною комерційною справою.

Аналізуючи національні інтереси сучасної України у прикордонні, пов'язаному із Закарпаттям, передовсім слід чітко прогнозувати і нейтралізувати великодержавні амбіції держав-сусідів, які прагнуть реанімувати і модернізувати реваншистські комбінації, що трьома поколіннями раніше зазнали фіаско. Одночасно амбітні сусіди прагнуть показати себе культуртрегерами цінностей європейської цивілізації, що не відповідає дійсності. У цьому контексті від керівництва України вимагається повноцінно, послідовно й у повному обсязі відстоювати національні інтереси власної держави.

Наведені експертні висновки можуть розглядатися як конкретні рекомендації щодо механізмів забезпечення національної безпеки України в процесах єврорегіонального співробітництва, визначення яких передбачалося Технічним завданням НДР.

## *2.2 Обґрунтування методології розв'язання проблем єврорегіонального співробітництва України в умовах глобалізації*

Якщо в першому розділі звіту висвітлюються результати досліджень виконавців НДР у сфері загальних проблем єврорегіонального співробітництва, визначення й обґрунтування засад його формування, функціонування і розвитку,

---

розгляду механізмів забезпечення національної безпеки України в цих процесах, то другий розділ містить короткий підсумок такого напряму досліджень описуваного етапу НДР, як визначення проблем цього співробітництва в умовах глобалізації, обґрунтування міжнародно-правових заasad геополітики України.

Узагальнені результати досліджень представлені у збірнику наукових праць: «Геополітика України: історія і сучасність» [10], (додаток Е).

Цікавий підхід до заявленої теми містить стаття І.В.Артюмова – керівника колективу виконавців НДР – у зазначеному збірнику [11].

У ній чітко аргументується думка, що глобалізація як реальність вносить суттєві корективи в існуючу систему міжнародного співробітництва та її інтеграційний фактор. У названій публікації акцентується увага на специфіці відносин України з іншими країнами в умовах багатовекторної зовнішньої політики держави.

Цікавою є прагматична оцінка актуалізації потенційних можливостей України стосовно участі в геополітичних процесах, впливу на формування основних напрямів геополітики в статусі регіонального східноєвропейського гравця міжнародних відносин, зокрема засобами діючих міжнародно-правових механізмів, яка обстоюється одним з авторів збірника – Г.Г.Динисом [12].

Виникає питання, вважає цитований автор, про правомірність розгляду проблеми актуалізації потенційних можливостей України – не члена “великої двадцятки”, а також Європейського Союзу та інших політичних і військово-політичних об’єднань у геополітичних процесах.

Наукове дослідження проблематики й отримані аргументи щодо таких питань, як, наприклад, Україна в геополітичних координатах цивілізаційного розвитку, Україна в глобальній системі міжнародних відносин створюють під-

---

стави для досить скептичного розгляду гіпотетичних політичних, економічних, технологічних, військових, фінансових, інформаційних та інших умовних ресурсів глобального впливу України у реальній геополітиці. Підстави для таких підходів більш ніж прагматичні.

У цьому історичному контексті відповідь, у принципі, може бути очікувано негативною. На погляд виконавців НДР, Україна, яка не входить до списку потенційно ключових геополітичних акторів міжнародних відносин, має певні можливості впливати на формування основних напрямів геополітики тільки в статусі регіонального східноєвропейського актора міжнародних відносин, саме засобами діючих міжнародно-правових механізмів.

Наукові, в тому числі правові дослідження основних сегментів цієї проблеми характеризуються широким діапазоном контрверсійних політичних і економічних оцінок, принципових доктринальних розбіжностей щодо визначення статусу цього феномену, в першу чергу серед вітчизняних вчених.

Своєрідним парадоксом є те, що масив наукових публікацій з питань європейської інтеграції, становлення, розвитку і розширення ЄС впродовж останніх років в Україні зростає чи не найвищими темпами серед досліджень міжнародних відносин, але регіональні аспекти Центральної та Східної Європи, а тим більше, зміни геополітичного статусу регіону після розширення ЄС зазвичай рідко коли звертають на себе увагу авторів публікацій.

Соціально-політичні процеси в Україні, а також у межах інтеграційного об'єднання ЄС, розвиваються у контексті двох основних директорій: еволюційного розвитку процесів регіоналізації через реформування органів місцевого самоврядування та перерозподіл обсягу повноважень між центральними владними структурами на користь територіальних общин або місцевих влад; посилення розвитку глобалізаційних складових, а саме: інтеграції економік, розвитку єдиних систем світового зв'язку, трансформацій

---

стосовно статусу держави в системі глобального правопорядку, поглиблення діяльності транснаціональних компаній, недержавних утворень, міжнародних етнічних, релігійних рухів (утворень).

Заслуговує на увагу висновок: міжнародна практика підтверджує гіпотезу про те, що глобалізаційні процеси розвиваються в основному в режимі саморегуляції. Такий статус розвитку глобалізаційних процесів обумовлює необхідність формування ефективної моделі механізму міжнародно-правового регулювання в якості підсистеми загальної системи управління міжнародними відносинами. Основою формування моделі ефективного механізму міжнародно-правового регулювання може бути тільки перегляд основних класичних постулатів, на яких традиційно засноване класичне міжнародне право.

Розгляду зазначених проблем присвячені також статті І.В.Артюмова та Н.О.Гомонай, вміщені у фахових виданнях серії Історичні науки – Віснику Луганського національного університету ім.Т.Шевченка і Науковому віснику Волинського національного університету ім.Л.Українки [13].

Крім того, як і передбачалось Технічним завданням НДР, із зазначеної проблематики успішно захищена магістерська робота А.Безверхнього на тему «Сучасні виклики для України: зовнішньополітичні аспекти», виконана під науковим керівництвом І.В.Артюмова.

### *2.3 Визначення проблем єврорегіональної співпраці у сфері транскордонного співробітництва України*

Напрацювання виконавців НДР та узагальнення отриманих результатів проводилось не тільки у процесі засідання круглого столу експертів (див. підрозділ 2.1), а й участі в підготовці та проведенні міжнародної науково-практичної конференції «Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому східному кордоні Європейського Союзу» [14], що відбулася в рамках реалізації проекту програми прикордонного співробітництва ЄІСП

---

Угорщина–Словаччина–Румунія–України 2007-2013 «Кордони для людей» 18-19 вересня 2012 року у Словацькій Республіці.

Основні ідеї статей збірника (додаток Ж), підготовленого і випущеного за матеріалами конференції, зводяться до наступного.

Останніми роками, внаслідок активізації східної політики ЄС, особлива увага приділяється питанням кордонів, прикордонним територіям і прикордонним регіонам, особливо в межах Європейського Союзу. Цей інтерес обумовлений і цілком прагматично аргументований поступовим послабленням політичних демаркаційних ліній та зникненням економічних бар'єрів всередині Євросоюзу.

Перший сутнісний елемент транскордонного співробітництва, який інтегрує, об'єднує, а також і розділяє – це новий східний кордон ЄС, який не збігається з культурними кордонами Європи. Цей новий східний кордон, на нашу думку, є не тільки простим лінійним простором чи просторовим бар'єром. Саме використовуючи міждисциплінарний, комплексний підхід до аналізу кордонів, які окреслюють територіальну цілісність певних держав та міжнародної інституції, робимо висновок, що вони водночас є як лінією дотикання суверенних держав, так і лінією їх відокремлення.

Наступний важливий сегмент – це вдосконалення однієї з найоптимальніших форм транскордонного співробітництва – єврорегіонів. Досвід країн Вишеградського об'єднання засвідчує, що успішна система єврорегіонів у них була сформована ще до вступу Угорщини, Польщі та Чехії і Словаччини до ЄС. І в цьому контексті важливо виокремити ті проблеми розвитку єврорегіонів за участі регіонів України, де єврорегіональне співробітництво України, так би мовити, «пробуксує». На жаль, маємо констатувати, що це коло проблем має системний характер. Факт, що на сьогодні транскордонне співробітництво у Європі, в тому числі і в Україні, знаходиться на етапі системних якісних змін.

---

**По-перше**, в рамках розширеного Європейського Союзу транскордонне співробітництво вступило у стадію активного здійснення на основі суттєвого пониження бар'єрного характеру внутрішніх для ЄС державних кордонів.

**По-друге**, транскордонне співробітництво стає засобом реалізації спільної регіональної політики ЄС, принципу субсидіарності, децентралізації влади тощо, а в більш широкому розумінні – будівництва цілісної “Європи регіонів”.

**По-третє**, Україна, як і кожна суверенна держава, має власні національні інтереси як на міжнародній арені, так і на регіональному рівні, а головним аргументом тут виступає прискорення європейського інтеграційного поступу нашої країни.

Після східного розширення Євросоюзу в 2004 – 2007 рр. та вступу країн Вишеградського об'єднання до ЄС для транскордонного співробітництва України розпочався якісно новий етап розвитку.

Автори НДР визначають у цьому контексті такі принципові положення:

1. Відсутність потужного державного фінансування проектів транскордонного співробітництва, розвитку євро-регіонів (до речі, вельми прагматично розроблена Постанова Кабінету Міністрів від 29 квітня 2002 року №587, яка включала Програму розвитку євро-регіонів, на сьогодні має дійсно нульовий ефект).

2. Край недостатня ефективність вже діючих інституцій (агентств, центрів, головною метою яких є власний самодостатній розвиток) як для формування прошарку менеджерів європейських грантів, так і з метою розробки важливих, актуальних для прикордоння проектів не сприяє динамічному розвитку євро-регіонів України.

3. Відсутність реальної програми трансформації вже наявних неефективних євро-регіонів України, їх невідповідність євростандартам. Лише зазначимо, що всі критич-

---

ні зауваження щодо функціонування єврорегіонів України протягом 2004 – 2007 років не стали основою, етапом їх інституційних чи функціональних змін. Навіть у східних регіонах країн Вишеграду за цей період відбулась чітка сегментація громіздких та неефективних єврорегіонів.

4. Відсутність у населення західних прикордонних регіонів України єврорегіональної ідентичності. Маємо на увазі відсутність популяризації ідеї єврорегіонів в Україні за умов, коли ця ідентичність не стала іманентною сутністю населення прикордонних регіонів України (порівняно із теж периферійними та економічно слабо розвинутими східними регіонами країн Вишеграду).

Принципово важливим є усвідомлення того факту, що ані система єврорегіонів зокрема, ані транскордонне співробітництво взагалі не вирішує повністю проблем прикордоння.

Задля досягнення стратегічної мети України розвитком транскордонного співробітництва зокрема можливо вирішити і такі основні завдання:

1) не допускається перетворення нових східних кордонів ЄС у жорсткі розподільчі лінії, які відмежовують Україну від Європи, та перетворення регіонів з обох боків нових східних кордонів ЄС і України в периферійні і тупикові;

2) координуються спільно розроблені концепції соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів;

3) поступово формуються інтегровані, насамперед у господарському і просторово-економічному плані, транскордонні регіони України;

4) створюється поєднана і взаємодоповнююча транспортна, прикордонна інфраструктура;

5) складається система міжнародної взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад тощо.

---

Вкрай важливим концептуальним висновком щодо майбутнього розвитку єврорегіонів України за нових геополітичних умов є необхідність розроблення спільних концепцій розвитку прикордонних регіонів України з межуючими прикордонними територіями центральноєвропейських країн – повноправними членами ЄС.

Актуальні аспекти єврорегіональної співпраці України, її перспективи розглядаються також у навчальному посібнику «Єврорегіональне співробітництво України: проблеми і перспективи», описаному в підрозділі 1.1 цього звіту.

Автори посібника наголошують на тому, що для України, яка інтегрується в європейські процеси, розвиток єврорегіонального співробітництва стає одним із найважливіших пріоритетів. Теоретико-методологічні засади наукового дослідження єврорегіонального співробітництва базуються на міждисциплінарному підході, що дозволило комплексно, враховуючи дію чинників економічного, інституційного, політичного характеру, проаналізувати всі складові євроінтеграційного процесу країн Європи.

Проблемам єврорегіональної співпраці України у контексті транскордонного співробітництва присвячені також наукові статті виконавців НДР, вміщені у фаховому виданні – Науковому віснику Волинського національного університету ім.Л.Українки: Артёмов І.В. Гносеологія конфліктогенних чинників у сучасних румунсько-українських відносинах /І.В.Артёмов //Науковий вісник Волинського національного університету ім.Л.Українки. Серія: Історичні науки. – 2012. – №10(235). – С.10-15; Білак Д.И. Проблемні питання спрощення візового режиму між Україною та ЄС /Д.И.Білак //Науковий вісник Волинського національного університету ім.Л.Українки. Серія: Історичні науки. – 2012. – №10(235). – С. 15-19.



---

## РОЗДІЛ 3

### МОДЕЛІ І МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

#### *3.1 Дослідження організаційно-правових аспектів євро-регіонального співробітництва*

Дослідження проблем формування концептуальних та інституціональних засад єврорегіонального співробітництва України дозволило одержати важливі наукові результати, новизна і значимість яких полягає в обґрунтуванні і виробленні підходів до регулювання зазначеного співробітництва в умовах глобалізації і світової інтеграції. Адже для України, яка інтегрується в європейські процеси, впровадження механізмів єврорегіонального співробітництва є одним із найважливіших пріоритетів.

Інституційне забезпечення розвитку єврорегіонального співробітництва передбачає функціонування основних та допоміжних організацій і структур, що забезпечують координованість дій суміжних прикордонних територій та реалізують завдання їх спільного розвитку як своєрідної територіально-суспільної системи. Однак існуюче інституційне забезпечення єврорегіонального співробітництва не формує цілісну багаторівневу систему його регулювання. Окремі його складові працюють неузгоджено.

Аналіз правового статусу єврорегіонального співробітництва України з сусідніми державами у взаємозв'язку з глобалізаційними та інтеграційними процесами свідчить на користь пріоритетності створення концептуально оновлених ефективних організаційно-правових та інституційних механізмів.

Своєрідне узагальнення наукового доробку виконавців НДР щодо досліджуваної проблематики здійснено у колективній монографії «Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України» [15],

---

Авторський колектив зазначеного наукового видання досить потужний – в його складі 6 докторів і 9 кандидатів історичних, юридичних наук та державного управління. Ними у монографії досліджено, обґрунтовано й описано:

- моделі регіонального співробітництва (гл. III §3);
- моделі функціонування євро регіонів (гл. III §4);
- інвестиційно-інноваційна модель державного регулювання міжнародного співробітництва (гл. VI §1);
- модель оптимізації державної євроінтеграційної політики України (гл. III §7);
- юридичний механізм регулювання основних напрямів транскордонного співробітництва на новому східному кордоні з ЄС (гл. II §2);
- механізм фінансування проектів транскордонного співробітництва в Україні (гл. II §3);
- механізм становлення зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах (гл. II §5);
- інструмент реалізації інвестиційної політики (гл. II §3);
- прикордонні товариства як механізми реалізації євро регіонального співробітництва (гл. III §6);
- механізми ресурсного забезпечення регіону (гл. IV §3);
- державні фінансові механізми та інструменти підвищення рівня національної економіки (гл. V §2);
- транскордонна статистика як інструмент управління регіональним розвитком (гл. II §8).

Еволюційний розвиток міжнародних європейських транскордонних відносин другої половини ХХ ст. – по-

---

чатку XXI ст. пов'язаний із макроглобалізаційними та інтеграційними процесами, розширенням Європейського Союзу, які супроводжуються відповідними трансформаційними змінами на рівні міжнародного європейського правопорядку та національних правопорядків суверенних держав.

Наукові та практичні дослідження основних аспектів цієї проблематики свідчать про наявність широкого діапазону суперечливих правових, політичних, економічних оцінок, а також принципових доктринальних розбіжностей щодо кваліфікації статусу міжнародних транскордонних відносин у системі міжнародних відносин та прогностичних наслідків можливих результатів цього феномену у новітній системі європейського правопорядку.

Разом з тим, зазначається у монографії проблема юридичних засад міжнародних європейських транскордонних відносин не становила спеціального предмета правових досліджень, що формує сферу особливих інтересів для поглибленого вивчення транскордонних правовідносин з точки зору міжнародного права.

Досліджуючи формування юридичного механізму як правових засад підвищення ефективності основних напрямів єврорегіонального співробітництва на новому східному кордоні ЄС щодо України, можливо спрогнозувати такий сценарій: еволюційно розвивається природний процес державотворення України і, відповідно, відбувається формування статусу України у сучасній системі європейських міждержавних відносин з відповідними внутрішніми структурними й інституційними реформами і перетвореннями у політичній, економічній, правовій та соціальній сферах, спрямованих на досягнення відповідності правової системи України правовим стандартам *acquis communautaire* ЄС.

Сучасна практика здійснення єврорегіонального співробітництва свідчить про нові виклики та загрози на новому східному кордоні ЄС: нелегальна міграція, торгівля людь-

---

ми, контрабанда, перевезення наркотиків і зброї. У цьому зв'язку ефективно співробітництво потребує скоординованої державної політики щодо викликів та загроз глобального і регіонального характеру, а також достатньо прогнозованих програм практичних дій з державами-членами ЄС, що мають спільні кордони.

У контексті сформульованих позицій, на погляд авторів цитованого видання, ієрархічний рівень євроінтеграційної складової наближення України до Європейського Союзу є визначальною системною умовою створення реального інституціонального і організаційно-правового забезпечення євро регіонального співробітництва України з сусідніми державами [15, с.97].

Важливий підсумок наукових досліджень у цьому напрямі полягає у висновку: аналіз правових аспектів теорії і практики євро регіонального співробітництва на східному кордоні Європейського Союзу свідчить про пріоритетність формування юридичного механізму регулювання для ефективного управління розвитком основних напрямів цього співробітництва шляхом створення концептуально оновлених прагматичних організаційно-правових та інституціональних механізмів, адаптованих до правових стандартів системи права ЄС – *acquis communautaire* ЄС.

Якщо брати до уваги, що за останнє десятиріччя напрацьовано велику кількість документів: концепції, спільні концепції програм розвитку прикордонного співробітництва на коротко- і довгострокову перспективу, конкретні проекти з широкого спектру питань транскордонного співробітництва, доцільно здійснити “ревізію” на предмет їхнього рівня.

Необхідно спрямовувати державні важелі та внутрішні можливості регіону на подолання стримування розвитку прикордонних економічних зв'язків, забезпечення активного залучення в ці процеси підприємницьких структур малого і середнього бізнесу. А також особливу увагу звер-

---

нути на розвиток спільної підприємницької діяльності, виробничого кооперування.

Потрібно розробити та удосконалити нормативно-законодавчу базу прикордонного співробітництва на базі методологічних критеріїв Євросоюзу. Необхідно ввійти з законодавчою ініціативою про прийняття закону “Про прикордонне співробітництво”, оскільки Закон України “Про транскордонне співробітництво” (2004 р.) у багатьох аспектах не відповідає особливостям та характеру зовнішньоекономічної діяльності на регіональному, а саме прикордонному рівні. Необхідно попередньо відпрацювати і удосконалити нормативно-правову базу, функціональні обов’язки, права та відповідальність створених виконавчих структур в держадміністраціях відповідних регіонів. На сьогоднішній час діючі структури у цій сфері виконавчої влади здебільшого концентрують свою увагу на розвитку прикордонної інфраструктури, залученні іноземних інвестицій, експорті та імпорті продукції і послуг, видачі дозволів на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що, безумовно, є дуже важливим. В той же час поза увагою залишаються окремі високоефективні форми прикордонного співробітництва.

В новій комплексній Програмі розвитку прикордонного співробітництва області необхідно врахувати:

- раціональне використання природних ресурсів краю та розвиток економічного співробітництва;
- розробку заходів протипаводкового захисту басейну річки Тиса, а також спільних природоохоронних програм;
- необхідність подальшого розвитку прикордонної, особливо транспортної інфраструктури;
- освітнє та культурне співробітництво.

---

### *3.2 Визначення місця і ролі регулятивного інституціонального капіталу в єврорегіональному співробітництві*

Як уже зазначалось, метою єврорегіонального співробітництва є формування системи взаємовідносин регіонів сусідніх держав щодо спільного вирішення актуальних для всіх сторін економічних, соціальних, гуманітарних та інших питань.

Навчально-науковий Інститут виступив співорганізатором міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та інструментарій соціологічного аналізу транскордонного співробітництва» (м.Ужгород, 24-25 січня 2013 р.), за матеріалами якої вийшов спецвипуск збірника наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність» [16].

У матеріалах названого збірника (статтях і тезах виступів учасників конференції) містяться важливі висновки, що стосуються досліджуваної проблематики.

Зазначається, що аналіз та оцінка реалізації транскордонного співробітництва на регіональному рівні вимагає оцінки можливостей, пріоритетів та рівня реалізації можливостей розвитку транскордонного співробітництва.

Дослідження статистичної інформації щодо розвитку транскордонного співробітництва в Україні, звітів органів регіональної влади прикордонних регіонів – учасників зазначеного співробітництва, наукових праць вітчизняних учених дають можливість визначити спільні проблеми, які існують у прикордонних регіонах, зокрема:

- недостатній рівень розвитку кордонної і прикордонної інфраструктури;
- низький рівень залучення територіальних громад низового рівня до участі у співробітництві, в тому числі у розробці і впровадженні конкретних проектів;

- 
- нестача фінансових ресурсів, що ставить під сумнів можливість практичного виконання більшості заходів, спрямованих на інтенсифікацію транскордонної взаємодії.

Пріоритетними напрямками розвитку євро регіонального співробітництва повинні стати охорона навколишнього середовища; розвиток туристичного бізнесу; розбудова транспортної, комунікаційної та прикордонної інфраструктури; створення спільних підприємств з метою підтримки пріоритетних галузей економіки та забезпечення додаткових робочих місць; посилення корпоративних взаємозв'язків у наукоємних галузях; наукова співпраця в напрямі розробки інноваційних технологій видобутку корисних копалин; розвиток малого та середнього бізнесу; підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Сучасні процеси і тенденції інтеррегіонального транскордонного співробітництва в умовах реалізації стратегії європейської інтеграції України супроводжуються перешкодами та проблемами, які проявляються в асиметрії та непропорційності параметрів зовнішньої торгівлі між регіонами України і сусідніх держав ЄС, низькій інвестиційній активності регіонів та недостатній наукомісткості міжрегіональних програм і проектів.

Зокрема, важливим видається висновок щодо того, що конкурентні переваги тих чи інших економічних і соціальних систем і процесів значною мірою залежать від їх інституційного середовища. У ході виконання НДР дано тлумачення категорії інституційного капіталу як комплексу законів, процедур, організаційних структур, юридичних осіб та інших суб'єктів, які створюють внутрішнє і зовнішнє інституційне середовище систем і процесів [17, с.43].

Пропонується розрізнати три типи інституціонального капіталу:

- пізнавальний капітал;
- нормативний капітал;
- регулятивний капітал.

---

Регулятивний інституціональний капітал складається з процедур, які включають і яких дотримуються організації, що створюють інституційне середовище галузей економіки, регіонів чи держав.

Створення, розвиток і підтримання загального інституційного капіталу в транскордонних регіонах, вочевидь, є неодмінною умовою ефективної співпраці людей і організацій сусідніх країн.

Регіональні та центральні органи влади повинні звернути особливу увагу на гармонізацію законів та процедур у всіх областях, важливих для транскордонного співробітництва. Крім того, необхідно забезпечити повну прозорість цих законів і процедур шляхом організації єдиної транскордонної інформаційної системи законів, адміністративних процедур і організації та функціонування уряду і співпрацюючих установ.

Спільний інституціональний капітал у формі узгоджених законів, правил, адміністративних процедур та інфраструктурних інформаційних систем, що управляються або координуються на транскордонному рівні, є обов'язком центрального уряду, й особливо місцевої влади прикордонних регіонів.

Створення спільного людського, соціального та інституціонального капіталу для транскордонних регіонів необхідне для більш ефективного розвитку цих регіонів в умовах відкритої ринкової економіки, що базується на знаннях.

Аналіз і моніторинг симетрії й асиметрії, а також взаємодоповнюваність і заміщення ресурсів людського, соціального та інституціонального капіталу є завданням вчених та експертів. Міжнародне співробітництво науково-дослідних інститутів у транскордонних регіонах у галузі виявлення, аналізу та оцінки ресурсів людського, соціального та інституціонального капіталу створює ресурси знань, необхідних для належного управління в цих регіонах.



---

Доведено, що створення, розвиток і підтримання загального інституційного капіталу в транскордонних регіонах є неодмінною умовою ефективної співпраці сусідніх країн. Зроблено висновок щодо того, що регіональні і центральні органи влади повинні звернути особливу увагу на гармонізацію законів і процедур в усіх областях єврорегіонального співробітництва, тобто йдеться про необхідність створення єдиної транскордонної інформаційної системи, законів, адміністративних процедур і організації функціонування уряду і співпрацюючих установ. Прикладом побудови спільного інституційного капіталу на міжнародному рівні може бути гармонізація законів, процедур та інститутів у Європейському Союзі.

Отже, незважаючи на конкретні рішення центральних органів влади України стосовно розвитку єврорегіонального руху, суттєвих зрушень у цій діяльності впродовж останніх років не відбулося. Навпаки, досліджувана діяльність не була підготовлена до розширення ЄС і безпосереднього наближення кордонів Євросоюзу до України. Зокрема єврорегіони не змогли адаптуватися до нових умов роботи і вийти за рамки переважно декларативно-політичного співробітництва. Тому система єврорегіональної співпраці України в цілому потребує серйозної трансформації.

Попри відчутні здобутки, державна євроінтеграційна політика України поступово втрачатиме свою гнучкість і ефективність, якщо в процесі її формування й реалізації не враховувати зростаючий вплив факторів глобалізації й світової інтеграції. З урахуванням цих факторів зроблено висновок, що в сучасних умовах ані Європейський Союз, ані Україна не готові повною мірою до поглиблення інтеграційного процесу, що мав би завершитися вступом України до ЄС.

Для оптимізації державної євроінтеграційної політики, зокрема у сфері єврорегіонального співробітництва, та механізмів її реалізації запропоновано використовувати логіко-аналогову модель, в основу якої покладено критерій оптимальності за Парето – відповідно до якого, фор-

---

муючи конкретні напрями державної євроінтеграційної політики, слід узгодити внутрішні потреби і можливості, а також потреби європейського середовища політики і глобалізаційні впливи. За цим критерієм оптимальним буде той напрям державної євроінтеграційної політики, реалізація якого, принаймні, не шкодить інтересам жодного з учасників цієї політики й не суперечить глобалізаційним тенденціям.

### *3.3 Моніторинг правових інструментів підвищення ефективності єврорегіональної співпраці*

У ході реалізації НДР, як уже зазначалося, зосереджувалась увага на аналізі правових інструментів, спроможних підвищити ефективність єврорегіональної співпраці. Одним з таких інструментів визначено Європейську групу з територіальної співпраці, яка спроможна зробити єврорегіональне співробітництво між сусідніми регіонами України, Словаччини, Угорщини та Румунії більш ефективним [18].

Для того, щоб подолати перешкоди, які заважають територіальній співпраці, Європейським Парламентом та Радою в 2006 році було прийнято Положення про Європейську групу з територіальної співпраці. Вона є інструментом, який дозволяє державним структурам ряду держав-членів (а також не-членів ЄС) зібратися разом і створити структуру, яка має статус юридичної особи згідно з законодавством ЄС. Це є важливим інструментом єврорегіонального співробітництва, яке є частиною поточної Політики згуртування ЄС. З 2006 року були створені 26 Європейських груп з територіальної співпраці.

Транскордонне співробітництво між сусідніми регіонами України, Словаччини, Угорщини та Румунії, якщо воно здійснюється за допомогою інструменту Європейської групи з територіальної співпраці, може сприяти підвищенню ефективності співпраці. Створення спільних угруповань зі статусом юридичної особи і здатних діяти в інтересах своїх членів - регіональних і місцевих властей, з яких воно склада-

---

ється, в змозі більш ефективно вирішувати транскордонні проблеми спільнот, що живуть на території сусідніх регіонів України, Словаччини, Угорщини та Румунії. Конвенція Європейської групи з територіального співробітництва між Україною, Словаччиною, Угорщиною та Румунією може створити власні органи співробітництва із законодавчими, виконавчими та контрольними повноваженнями. Законодавчий орган підрозділу надрегіонального співробітництва повинен представляти волю громадян сусідніх регіонів, шукати розв'язання транскордонних проблем з метою поліпшення умов життя в регіонах і співробітництва з метою зменшення відмінностей між рівнями розвитку різних регіонів. ЄГТС між Словаччиною, Україною, Угорщиною та Румунією може набувати і відчужувати рухоме і нерухоме майно і наймати персонал, і може бути стороною в судовому розгляді.

Це могло б сприяти усуненню перешкод і ліквідації розподільчих факторів. А також звести значення кордонів між Словаччиною, Угорщиною та Румунією як членів ЄС, з одного боку, та Україною, з іншого боку, до просто "адміністративних". Звичайно, причини, з яких був створений східний кордон ЄС з високим рівнем захисту (наприклад, боротьба з організованою злочинністю) повинні братися до уваги. Реалізація єврорегіонального співробітництва між сусідніми регіонами України, Словаччини, Угорщини та Румунії за допомогою інструменту ЄГТС буде повною мірою відповідати одному з основних принципів, що регулюють функціонування ЄС, – принципу субсидіарності, який потребує доносити процес прийняття рішень якомога ближче до громадян.

Європейська група з територіальної співпраці є юридичним інструментом, який може служити досягненню цілей транскордонного співробітництва між сусідніми регіонами України, Словаччини, Угорщини та Румунії, як, наприклад, поліпшення транспортних зв'язків, екології, освіти, транскордонного ринку праці (адекватне знання можливостей ринку, експортні можливості), програм досліджень і розробок, туризму.

---

## ВИСНОВКИ

*Дослідження проблем, пов'язаних з формуванням концептуальних та інституціональних засад єврорегіонального співробітництва України, дозволило дійти таких висновків:*

1. Для України, яка інтегрується в європейські процеси, міжрегіональне співробітництво з країнами Європейського Союзу є одним із найважливіших пріоритетів.

2. Основні структури єврорегіонального співробітництва охоплюють єврорегіони, міжнародні асоціації прикордонних територій тощо. Узагальнення світового досвіду діяльності таких структур свідчить, що основна їх роль полягає у розробленні стратегії, спільного бачення розвитку транскордонного регіону, визначенні пріоритетів та забезпеченні їх фінансування, а також подальшому моніторингу реалізації завдань.

3. Інституційне забезпечення розвитку єврорегіонального співробітництва передбачає функціонування основних та допоміжних організацій і структур, що забезпечують координованість дій суміжних прикордонних територій та реалізують завдання їх спільного розвитку як своєрідної територіально-суспільної системи.

4. На сучасному етапі розвиток інституційного забезпечення єврорегіонального співробітництва виходить на вищий його рівень – єврорегіонів. Їх створення відбувається шляхом підписання угод про співробітництво між органами місцевої влади прикордонних територіальних одиниць.

5. Існуюче інституційне забезпечення єврорегіонального співробітництва не формує цілісну багаторівневу систему його регулювання. Окремі його складові працюють неузгоджено. Така ситуація характерна як для організаційної структури єврорегіонів, так і для системи інформування населення.

---

6. Аналіз правового статусу єврорегіонального співробітництва України з сусідніми прикордонними державами у взаємозв'язку з глобалізаційними та інтеграційними процесами свідчить на користь пріоритетності створення концептуально оновлених ефективних організаційно-правових та інституційних механізмів.

7. Актуальною є проблема формування організаційно-правових та інституційних ефективних механізмів єврорегіонального, а також міжтериторіального співробітництва через реформування органів місцевого самоврядування та перерозподіл повноважень між центральними владними структурами на користь територіальних общин або місцевих влад.

8. Діалектика регіонального розвитку та єврорегіонального співробітництва в останні роки засвідчує трансформацію пріоритетів держави, яка характеризується відповідною переорієнтацією від політики державної підтримки до політики стимулювання розвитку регіонів. З цією метою розробляється низка нормативно-правових актів, що становлять основу нової національної системи формування конкурентоспроможності та стимулювання регіонального розвитку.

9. Доведено, що створення, розвиток і підтримання загального інституційного капіталу в транскордонних регіонах є неодмінною умовою ефективної співпраці сусідніх країн. Зроблено висновок щодо того, що регіональні і центральні органи влади повинні звернути особливу увагу на гармонізацію законів і процедур в усіх областях єврорегіонального співробітництва, тобто йдеться про необхідність створення єдиної транскордонної інформаційної системи, законів, адміністративних процедур і організації функціонування уряду і співпрацюючих установ. Прикладом побудови спільного інституційного капіталу на міжнародному рівні може бути гармонізація законів, процедур та інститутів у Європейському Союзі.

---

10. Незважаючи на конкретні рішення центральних органів влади України стосовно розвитку єврорегіонального руху, суттєвих зрушень у цій діяльності впродовж останніх років не відбулося. Навпаки, досліджувана діяльність не була підготовлена до розширення ЄС і безпосереднього наближення кордонів Євросоюзу до України. Зокрема єврорегіони не змогли адаптуватися до нових умов роботи і вийти за рамки переважно декларативно-політичного співробітництва. Тому система єврорегіональної співпраці України в цілому потребує серйозної трансформації.

11. Стан транскордонних відносин, взаємна зацікавленість у співпраці дозволяють визначити інтеррегіональне та транскордонне співробітництво України і ЄС як форму реалізації моделі структурної інтеграції, що базується на поглибленні співпраці в найбільш перспективних секторах і галузях економіки регіонів країн. Для цього передусім необхідно: визначити пріоритетні напрями активізації співпраці; удосконалити інституційне забезпечення процесів співробітництва; у сферах інтеррегіонального і транскордонного співробітництва децентралізувати владні повноваження держави та розширити їх для місцевих органів влади.

12. Через своє геополітичне становище, ресурсний та економічний потенціал Україна скоріше виступає потенційним суперником, ніж партнером Європейського Союзу. Значною мірою це стосується і Росії. Така ситуація дозволяє Україні сформуванню (а в історичному контексті скоріше поновити) унікальний геополітичний статус «супер-транзитної» країни і потужного регіонального лідера. Втім, такі спроби України будуть постійно стикатися з активної протидією як з боку Росії, так і ЄС, і вимагатимуть значних реформ в усіх сферах суспільних відносин.

13. Вплив процесів глобалізації на формування та реалізацію державної політики України ще не усвідомлюється достатньою мірою ані державою, ані вітчизняною наукою, але він, поза сумнівом, існує і зростає. Ефективність реакції системи державного управління на зростаючий вплив про-

---

цесів глобалізації, фактично – на нові виклики світового інтеграційного процесу, залежить від спроможності системи вчасно виявити цей вплив і до нього адаптуватися. Головною ж умовою оптимізації державної євроінтеграційної політики є не лише виявлення і реагування, а, перш за все, активне формування регіональних факторів євроінтеграційного впливу.

14. Регіональний соціум і громадянське суспільство інертно налаштовані до поточних і можливих ризиків, безпосередньо пов'язаних з питаннями національної безпеки України. Сусідні держави під виглядом підтримки євроінтеграційного курсу України і нагальних потреб транскордонного співробітництва, начебто притаманних «об'єднаній Європі», здійснюють легальний і тіньовий тиск для просування власних інтересів у прикордонних регіонах, зокрема у Закарпатті.

15. Для оптимізації державної євроінтеграційної політики, в тому числі такого її пріоритетного напрямку, як міжрегіональне співробітництво з країнами Європейського Союзу, та механізмів її реалізації запропоновано використовувати логіко-аналогову модель, в основу якої покладено критерій оптимальності. Відповідно до нього, формуючи конкретні напрями державної євроінтеграційної політики, слід узгодити внутрішні потреби і можливості, а також потреби європейського середовища політики і глобалізаційні впливи. За цим критерієм оптимальним буде той напрям державної євроінтеграційної політики, реалізація якого, принаймні, не шкодить інтересам жодного з її учасників і не суперечить глобалізаційним тенденціям.

---

## Перелік посилань

1. Філософія інтеграції: монографія /І.В.Артюмов, В.Д.Бондаренко, О.М.Ващук; за заг. ред. В.Д.Бондаренка та Ф.Г.Ващука. – Ужгород: ЗақДУ, 2011. — 544 с. – («Євроінтеграція: український вимір»; Вип.18).
2. Артюмов І.В. Єврорегіональне співробітництво України: проблеми і перспективи: навчальний посібник /І.В.Артюмов, О.М.Ващук. – Ужгород: МПП «Гражда», 2013. – С.65-66.
3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗақДУ, 2011. – 560 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).
4. Підвищення якості освіти в університетах: спецвипуск збірника наукових праць "Геополітика України: історія і сучасність /ред. кол. Ващук Ф.Г., Ткач Міхал, Передрій О.С. та ін. – Ужгород: ЗақДУ, 2011. – 446 с.
5. Артюмов І.В., Ващук О.М. Концептуальні і правові основи формування європейського освітнього простору: навчальний посібник /за ред. Ф.Г.Ващука, В.І.Лугового. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 568 с.
6. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м.Ужгород, 20 квітня 2012 р. /Відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с. (Серія "Євроінтеграція: український вимір"; Вип.19).
7. Мірошніков Д. Єврорегіональне співробітництво: практичні засади формування і впровадження /



---

Дмитро Мірошніков //Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.). – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.156.

8. Динис Г.Г. Інституціональне й організаційно-правове забезпечення єврорегіонального співробітництва України /Г.Г.Динис //Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.). – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.112.
9. Офіцинський Р.А. Національні інтереси сучасної України у прикордонні, пов'язаному із Закарпаттям /Р.А.Офіцинський //Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.). – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.203.
10. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.7. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 332 с.
11. Артьомов І.В. Концепції міжнародних відносин у глобальному вимірі сучасності: інтеграційний аспект /І.В.Артьомов //Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.7. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.10-36.
12. Динис Г.Г. Міжнародно-правові засади геополітики України у контексті процесів глобалізації системи міжнародних відносин /Г.Г.Динис //Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.7. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.37-52.
13. Артьомов І.В. Сучасні концепції міжнародних відносин /І.В.Артьомов //Вісник Луганського на-

---

ціонального університету ім.Т.Шевченка (Історичні науки). – 2012. – №6 (241). – С.5-11; Гомонай Н.О. Багатовекторна зовнішня політика – необхідна умова реалізації нової геостратегії України після президентських виборів /Н.О.Гомонай // Вісник Луганського національного університету ім.Т.Шевченка (Історичні науки). – 2012. – №6 (241). – С.137-144; Гомонай Н.О. Вплив в процесі глобалізації на формування геополітичної стратегії України /Н.О.Гомонай //Науковий вісник Волинського національного університету ім.Л.Українки (Історичні науки). – 2012. – №10 (235). – С.30-34.

14. Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому східному кордоні Європейського Союзу: спецвипуск збірника наукових праць "Геополітика України: історія і сучасність". – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 342 с.
15. Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України: монографія / За заг. ред. І.В.Артюмова, О.М.Вашук, О.М.Руденко. – Ужгород: МПП «Гражда», 2013. – 612 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип. 21).
16. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 10 /Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та інструментарій соціологічного аналізу транскордонного співробітництва», м. Ужгород, 24-25 січня 2013 р. – Ужгород: ЗақДУ, 2013. – 256 с.
17. Оленський Й. Людський, соціальний, інституціональний капітали як фактори синергії економічного розвитку транскордонних регіонів у наукоміській економіці //Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 10 /Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та інструментарій соціологічного аналізу

---

транскордонного співробітництва», м. Ужгород, 24-25 січня 2013 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2013. – С.34-55.

18. Бенко Р. Європейська група з територіальної співпраці як юридичний інструмент просування ефективності прикордонного співробітництва між сусідніми регіонами Словаччини, України, Угорщини та Румунії / Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 10 // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та інструментарій соціологічного аналізу транскордонного співробітництва», м.Ужгород, 24-25 січня 2013 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2013. – С.214-225.